SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENT PROTECTION

कला, वाणिज्य व विज्ञान
कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालय

Chief Editor

Dr. B. M. Dhoot

Co-Editor

Dr. S.B. Donge

Dr. S.U. Kalme

Mr. K.B. Giri

Dr. S.V. Kshirsagar

Sustainable Development and Environment Protection

Chief Editor
Dr. B. M. Dhoot

Co-Editor
Dr. S.B. Donge
Dr. S.U. Kalme
Mr. K.B. Giri
Dr. S.V. Kshirsagar

ISBN No. 978-93-83995-70-8

Published by:
Anuradha Publications
Cidco-Nanded

Publication Year: 2017-18

Price- Rs. 100/-

Copyright © ACS College, Gangakhed

Printed by
Gurukrupa Offset,
Near Police Station, Gangakhed

Typesetting by:
Simran Computers
Gangakhed Dist.Parbhani

Cover Designby:
Mr. Imran K. Mohammad

CONTENTS

Sr. No.	Content
01	Environmental Perception and Behaviour
02	भारतातील कृषी क्षेत्रातील ऊर्जा वापराचा चिकित्सक अभ्यास
03	गंगाखेड तालुक्यातील हवामान बदलाचा ज्वारी उत्पादनावर झालेला परिणाम:एक भौगोलिक अभ्यास
04	कृषी विकासासाठी जलव्यवस्थापन करणे: एक भौगोलिक चिकित्सा
05	जागतिक तापमान वाढीस कारणीभूत घटक
06	पर्यावरण नीतिशास्त्राचा अभ्यास : सद्द्कालीन गरज
07	Water Pollution and Water Treatment Techniques
08	Impact of Covid-19 on Agriculturure Sector
09	Hazardous effect on environment & living things due to transmission of electricity
10	Role of Technology in Agriculture and Rural Development
12	सुक्ष्मजिवाच्या विश्वात
13	नैसर्गिक साधनसंपदा संवर्धन व विकास: एक भौगोलिक चिकित्सा
14	मैं पेड़ बोल रहा हूं
15	Problems and Prospects of Agro-Based Industries in India
16	दुष्काळ एक पर्यावरणीय आपत्ती: एक चिकित्सा
17	पर्यावरण आणि विकास: एक भौगोलिक चिकित्सा
18	निसर्गाची अद्‌भुत निर्मिती - जांभूळ बेट
19	भारतातील प्रमुख खाद्यान्न उत्पादनाचा कालसापेक्ष अभ्यास

निसर्गाची अद्‌भुत निर्मिती . जांभूळ बेट

प्रा. डॉ. दयानंद उजळंबे
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
गंगाखेड.

निसर्ग काय असतोए निसर्गाचा चमत्कार काय असू शकतोए निसर्ग स्वतःच्या कारकाच्या साह्याने भूआकार कसे तयार करू शकतो ह निसर्गाची अद्‌भुत निर्मिती पाहण्यासाठी महाराष्ट्रातील परभणी जिल्ह्यातील पालम तालुक्यातील मौजे सोमेश्वर गावाकाठी गोदावरी नदीमध्ये निर्माण झालेलं जांभूळ बेटाला भेट द्यावी लागेलण एखादा शिल्पकार ज्या पद्धतीने मूर्ती बनवितोएत्याच पद्धतीने निसर्गाने गोदावरी नदीपात्रात **जांभूळ बेटाची"** अद्‌भूत निर्मिती केलेली आहेण भारतात अशा पद्धतीचे सर्वात मोठे बेट आसाम राज्यातील ब्रह्मपुत्रा नदीमध्ये माजुली बेट असून त्याचे क्षेत्रफळ 880 चौरस किलोमीटर होतेण आज मात्र ब्रह्मपुत्रा नदीच्या क्षरण कार्यामुळे आणि मानवनिर्मित हस्तक्षेपामुळे केवळ 553 चौरस किलोमीटर भौगोलिक क्षेत्र राहिलेली आहेण अशाच पद्धतीचे जगामध्ये देखील बेट निर्माण झालेले आहेतण उदाण बनानाल बेटए माराजो बेटए हटिया बेटाचा उल्लेख करता येईलण

म्हणतात नाए निसर्ग प्रत्येक ठिकाणी काहीना काही देऊन जातोण मराठवाड्यासारख्या दुष्काळी भागात निसर्गाने गोदावरी नदीची जणू भेटच दिलेली आहेए हे आम्ही विसरतोण त्यात गोदावरी नदीच्या पात्रात जांभूळ बेटासारखी निर्मितीए कलाकृती ही निसर्गाचीच भेट राहू शकतेण येणाऱ्या काळात या परिसरातील लोकांना जांभूळ बेटाच्या निमित्ताने प्रमुख पर्यटन केंद्र म्हणून आर्थिक मदत होणार आहेए यात शंका नाहीण जांभूळ बेट पालम शहरापासून पाच किलोमीटरए गंगाखेड शहरापासून 25 किलोमीटरए नांदेड शहरापासून 65 किलोमीटरए तर लोहा शहरापासून 27 किलोमीटर अंतरावर गोदावरी नदीच्या पात्रात निर्माण झालेलं हे बेट आहेण

अशा पद्धतीच्या बेटाची निर्मिती होण्यासाठी भौगोलिक स्थान महत्त्वाचे असतेण मौजे सोमेश्वर जवळून गोदावरी नदी पश्चिम.पूर्व दिशेने वाहतेण तर दक्षिणेकडून गळाटी नदी गोदावरीमध्ये मिळतेण म्हणजेच मौजे सोमेश्वर या ठिकाणी गोदावरी आणि गळाटी या दोन नदीचा संगम होतोण गळाटी नदी गोदावरीच्या दक्षिणेकडून वाहते पुढे ती गोदावरीच्या मुख्य पात्रांमध्ये मिळतेण हजारो वर्ष दक्षिणेकडून गळाटी नदीने क्षरण केल्यामुळे गोदावरी नदीचे मुख्य पात्र बदलून दक्षिणेकडून वाहण्यास सुरुवात झालीण मुळात मुख्य बेटाच्या उत्तरेकडून गोदावरी नदी वाहत असताना ती दक्षिणेकडूनही वाहायला सुरुवात झाल्यामुळे मध्य भागामध्ये बेटाची निर्मिती झालीण त्याला जांभूळ बेट हे नाव दिले गेलेण कारण या बेटावर अधिकांश जांभळाची झाड असल्याकारणामुळे या बेटाला जांभुळबेट असे नाव पडले. प्राप्त आकडेवारीनुसार प्रस्तुत बेटाची एकूण जागा नमुना नंबर 9ए नमुना नंबर 10 च्या आधारे फेरफार दहा एकर 32 गुंठे असून प्रस्तुत बेटाची नोंद सोमेश्वर गावशिवारात घेण्यात आली आहेण जांभूळ बेटाच्या दक्षिण बाजूस सोमेश्वरए घोडाए फळाए आरखेड हे गाव वसले असून उत्तरेकडील भागात गोळेगावए मुंबर हे गाव वसलेले आहेण जांभूळ बेटाच्या परिसरातील या गावाने लोकवर्गणीतून जांभूळ बेटाचा विकास करण्यासाठी प्रण केले आहेण लोकप्रतिनिधींच्या सहकार्याने सामाजिक सेवा करणाऱ्या लोकांनी या बेटाचा आज चेहरामोहराच बदलून टाकलेला आहे.

स्थानिक लोकांनी आणि लोकप्रतिनिधीच्या सहकार्याने जांभूळ बेटाला पर्यटन स्थळाचा दर्जा मिळावा यासाठी विशेष प्रयत्न केल्यामुळे जांभूळ बेटाला महाराष्ट्र शासनाने **क** दर्जाचे पर्यटन स्थळ मंजूर केले असून मौजे सोमेश्वर गावातच हेमाडपंती महादेवाच्या मंदिराला शासनाने ठ **क** ठ दर्जाचे तिर्थक्षेत्र म्हणून मंजुरी दिली आहेण एकाच गावात दोन पर्यटन स्थळाला मंजुरी मिळणारे मौजे सोमेश्वर हे गाव महाराष्ट्रातील एकमेव गाव असावे असे मला वाटतेण विशेष म्हणजे या बेटाच्या पूर्वेस डिग्रस बंधारा बांधल्यामुळे संपूर्ण गोदावरी मध्ये बारा महिने पाणी राहिल्यामुळे जांभूळ भेटायला विशेष महत्व आलेले आहेण त्यासोबतच जांभूळ बेटाचे क्षरण देखील कमी झालेले आहेए ही जमेची बाजू आहेण

जांभूळ बेट प्रत्यक्षात पाहिल्यास निसर्गाची अद्भुत निर्मिती काय असू शकते हे आपणास कल्पना येतेण्कारण या बेटाची भौगोलिक रचनाए बेटातील जांभूळए चिंचए करंजएऔषधी उपयोगी वनस्पतीए मोरए कोकीळए माकड इतर पशु.पक्षीए प्राण्यांचे रहिवासाचे ठिकाण म्हणजे जांभूळ बेटण तसं हे बेट महाराष्ट्रासाठी अपरिचितचए परभणी जिल्ह्यातील लोकांना सुद्धा याची माहिती खूप कमी आहेण पण प्रशासकीय अधिकारीए आयुक्तए जिल्हाधिकारीए उपजिल्हाधिकारीए तहसीलदार अनेक वेळा या बेटाला भेट देतातण पण पर्यटन स्थळ म्हणून जेवढा विकास करण्यासाठी निधी प्राप्त करून द्यायला पाहिजे होता तेवढा न दिल्यामुळे हे पर्यटन स्थळ आज देखील दुर्लक्षितच आहेण

सुदैवाने 2019. 20 पासून स्थानिक युवकांच्या प्रेरणेमधून जांभुळबेट संवर्धन समिती स्थापन केल्यामुळे प्रति दिवशी 50 ते 100 पर्यटक जांभूळ बेटाला भेट देत आहेण मौजे सोमेश्वर चे सरपंच सौण्सरिता अविनाश कदमए उपसरपंच राम बालासाहेब कदमए लोकप्रतिनिधी तुषार भैय्या गोळेगावकरए कांतराव देशमुख झरीकरए माधवराव पाटील महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्राण डॉण आत्माराम आरसुळे याच महाविद्यालयातील एनणएसणएसण विभागाचे प्राण डॉण गंगाधर सोनटक्केए प्राण डॉण संगिता रणवीरकरए संतोष मुगटकर आणि त्यांचे सोबतीएनांदेड येथील वृक्षमित्र फाउंडेशनचे सर्व कार्यकर्तेए मौजेण सोमेश्वरएआरखेडए फळाए घोडाए आणि गोळेगाव या गावातील युवकांच्या प्रयत्नातून त्यांच्या श्रमदानातूनए लोकवर्गणीतून जांभूळ बेटाचा विकास होत आहेण ही जमेची बाजू आहेण जांभूळ बेटामध्ये पर्यटकाला बसण्यासाठी आसन व्यवस्थाए शुद्ध पाण्याची व्यवस्थाए पत्र्याच्या शेडची व्यवस्थाए स्वच्छतेसाठी डस्टबिन आणि परिसरातील स्वच्छतेसाठी हे युवक प्रयत्नशील असल्यामुळे या बेटावर जवळपास 2500 ते 3000 वृक्षांचे स्वयम् प्रेरणेतून लोकवर्गणीतून वृक्षारोपण केलेले आहेण सोबतच गोदावरी नदीच्या किनाऱ्यापासून जांभूळ बेटामध्ये जाण्यासाठी बोटीची व्यवस्था एलाइफ जॅकेटची सोयए मागणीप्रमाणे पर्यटकाला भोजनाची सोय या युवकांनी केलेली आहेण लोकवर्गणीतून आणि श्रमदानातून केलेले हे काम महाराष्ट्राच्या मंत्रालयानेए न्यूज रिपोर्टरए पत्रकारांनी घेतली पाहिजेण

योगायोगाने सध्या महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री म्हणून आदरणीय उद्धवजी ठाकरे साहेब विराजमान आहेतण त्यांना निसर्गाची आवड आहे आणि त्यांचे चिरंजीव माननीय आदित्यजी ठाकरे साहेब हे पर्यावरण मंत्री असल्यामुळे जांभूळ बेटाला निधी मिळण्याची उत्तम संधी आहेण गरज आहे ती याबाबतची माहिती स्थानिक युवकांनी आणि प्रशासनाने मंत्रालय पर्यंत प्रस्ताव पाठविण्याची!

जांभूळ बेटाला निधीची आवश्यकता का आहेण याचा अभ्यास केला असता मलाही असं लक्षात आलं की ज्याप्रमाणे आसाम राज्यातील माजुली बेट ब्रह्मपुत्रा नदीच्या क्षरनामुळे आणि मानवनिर्मित हस्तक्षेपामुळे बेटाचे अस्तित्व नष्ट होत आहेए त्याच पद्धतीची स्थिती आज जांभूळ बेटाची झालेली आहेण नदीपात्रात हे बेट असल्यामुळे पाण्याच्या प्रवाहामुळे विशेषतरू पूर आल्याच्या नंतर दोन्ही बाजूने मोठ्या प्रमाणात क्षरण होत आहेण त्यासोबतच या बेटा मध्ये मूलभूत सेवासुविधा

देण्यासाठी निधीची गरज आहेए बेटाला तटबंदी करून घ्यावी लागेलए पर्यटकाला आत बसण्यासाठी विशेष सुविधा उपलब्ध करून द्याव्या लागतीलए पालम ते सोमेश्वर हा जो रस्ता आहे तो पर्यटकांना उत्तम करून द्यावा लागेल. यासाठी प्रशासनाने निधी साठी आराखडा तयार करून मंत्रालयामध्ये पाठविण्याची गरज आहे.

जांभूळ बेटाच्या विकासासाठी प्रशासन आपल्या पातळीवर प्रयत्न करेलहीए पण आपल्या परभणी जिल्ह्यातील शाळाए महाविद्यालय आणि विद्यापीठातील विद्यार्थीए प्राध्यापकए शिक्षकांनी प्रस्तुत बेटाला भेट देण्याची गरज आहेण खूप वेळेस सुट्टीच्या दिवशी आपण पर्यटनाचा प्लॅन आखतो आणि दूर अंतरावर एखाद्या पर्यटन स्थळी जाऊन आपण पर्यटनाचा आनंद घेतोण पण आपल्याच परिसरात कमी पैशांमध्ये सहकुटुंब एक दिवसाची सहल किंवा पर्यटन म्हणून जांभूळ बेटाला भेट आपण देणे गरजेचे आहेण सुदैवाने मौजे सोमेश्वर या ठिकाणी सोमेश्वर हे हेमाडपंथी मंदिर असल्यामुळे धार्मिक पर्यटन स्थळ देखील येथे उपलब्ध आहेण सोबतच माननीय लक्ष्मणरावजी गोळेगावकर साहेबांनी या परिसरामध्ये निसर्ग आणि निसर्गाचे संवर्धन त्यांच्या शेतीमध्ये केल्यामुळे आपल्याला या निसर्गाचाही आस्वाद घेता येईल! सोबतच प्रशासकीय अधिकाऱ्यांनी काही बैठका जांभूळ बेटामध्ये घेतल्यास जांभूळ बेटाचा प्रचार आणि प्रसार होण्यास वेळ लागणार नाही. आपल्या सर्वांच्या प्रयत्नातून जांभूळ बेट हे महाराष्ट्रातच नव्हे तर भारतामध्ये परिचित झालं पाहिजे. कारण निसर्गाची ती अद्भुत निर्मिती आहे. फक्त या बेटाची माहिती नसल्यामुळे पर्यटक येथे येऊ शकत नाहीत णआपण सर्वांनी जांभूळ बेटाच्या संवर्धनासाठी आणि प्रचार आणि प्रसारासाठी कटिबद्ध राहूण येणाऱ्या काळात जांभूळ बेट हे महाराष्ट्राच्या पर्यटनाच्या नकाशातील प्रमुख पर्यटनस्थळ राहील यात शंका नाहीए गरज आहे ती आपल्या सर्वांच्या प्रयत्नाची.

*****